

Inleiding

Wil Molenaar

In oktober 1987 liep een indrukwekkende verschijning mijn kantoor binnen. Deze kandidaat activiteitenbegeleider was niet op haar mondje gevallen. Ook stak ze – zowel letterlijk als figuurlijk – met kop en schouders boven de rest uit: Anne Pillen. Het was een schot in de roos. Ze was goed in haar vak, onderzoekend, en bleek een aanwinst voor het team. Ze maakte gemakkelijk contact, en was oprecht geïnteresseerd in mensen. Ze was ook theatraal.

Als collega's maakten we graag gebruik van haar creatieve kant. De kunstenaar was toen nog niet zichtbaar; Anne Pillen vond zichzelf op kunstgebied dan ook een laatbloeier. Hoewel haar op de middelbare school was aangeraden naar de kunstacademie te gaan, deed ze dat niet. Ze besloot creatief therapeut te worden. Ze wilde iets betekenen voor mensen. Ze was een idealiste, maar één met een praktische inslag: er moest wel iets gebeuren.

In 2002 besloot ze alsnog de deeltijdopleiding aan de kunstacademie Sint Joost in Breda te gaan volgen. Tussen alle jonkies ging ze gedreven aan het werk. Goed was niet genoeg. Ze haalde het onderste uit de kan. Verkende allerlei kunstvormen en bleek talent te hebben. Veel talent. Op meerdere vlakken. Haar afstudeerproject was o.a. een intiem filmportret over mensen met dementie, waarin lange opnamen van o.a. wriemelende handen begeleid werden door soms onbegrijpelijke verhalen van een oudere in een vet Brabants accent. Als toeschouwer verkeerde je even in hun verwarrende wereld. Prachtig vormgegeven én met je neus bovenop de werkelijkheid. Anne ten voeten uit.

Anne en ik voerden, toen we elkaar pas kenden, gesprekken over al dan niet moeder willen zijn. Ik twijfelde nog. Zij verraste me door stellig te verkondigen dat zij geen moeder zou worden. Terwijl ik dat al helemaal voor me zag. Ze was dol op kinderen. Kunstenaar zijn en moeder worden, vertelde Anne later, zitten elkaar in de weg. Kunst slurpte haar helemaal op. Vervolgens bleek ze juist voor heel veel kinderen een belangrijke persoon te zijn: als pleegmoeder, tante, acteur, therapeut, kunstenaar en mentor. En allemaal met de intensiteit die bij Anne hoorde.

Eric, haar jeugdliefde, was helemaal geen ‘kunsttype’. Anne analyseerde, associeerde en creëerde. En Eric hielp het daadwerkelijk tot leven te brengen. Slim, praktisch en precies. Hij bouwde De Luchtkamer, haar atelier aan huis. Een broedplaats voor haar kunstprojecten, maar ook een ruimte waar ze als creatief therapeut (pleeg-)kinderen begeleidde. Naast ‘de kunst’ bleef er zo ook altijd ‘de zorg’. En soms vloeide dat allemaal samen, zoals toen ze als mentor van Kunstkamera-den samenwerkte met (jeugdzorg-)kinderen. Ze hielp één op één een kind om een kunstwerk te maken dat vervolgens ook geëxposeerd werd. Of toen ze in een ziekenhuis kunst gebruikte om een wachtkamer om te toveren tot een plek waar het goed toeven was. En passant trainde ze ook de vrijwilligers om hier een heel nieuwe rol in te vervullen.

Het woord intens past goed bij Anne. Haar werk was dat, en de gesprekken die je met haar voerde ook. Tientallen jaren na dato kon Anne me confronteren met uitspraken die ik ooit gedaan had. Wat ik daar toen toch mee bedoelde? Ik was het dan intussen al lang weer vergeten. Ze pluisde graag dingen uit. Wilde graag weten waarom je iets (niet) deed of waarom op die manier. Ze wist graag het naadje van de kous. En dat gebruikte ze ook in haar kunstwerken; verhalen stonden vaak centraal.

Ze paste niet in een hokje. Als kunstenaar niet en als mens ook niet. Dat maakte het omgaan met Anne ook zo aantrekkelijk. Het kon alle kanten opgaan. We associeerden, analyseerden en fantaseerden eindeloos. Ooit zouden we samen een betaalde opdracht gaan uitvoeren. Zij als kunstenaar en ik als, tja als wat? Dat leidde dan weer tot een uitgebreid gesprek en analyse van mijn creatieve vaardigheden. Uitdagen kon ze als de beste. De een waardeerde dat, de ander niet. Ook de timing was niet altijd handig, maar ze ging gewoon door.

Het belangrijkste verhaal in Annes leven werd De Boshut. In 2010 zocht Stichting de Boshut een tijdelijk gebruiker die in het vervallen huisje in een bos in Baarle van de overleden dichteres Sonja Prins zou willen werken. Voor Anne kwam dit precies op tijd. Hier had ze eigenlijk onbewust op gewacht. Een plek waar ze ongestoord kon werken. Primitief, dat wel. Geen elektra, geen gas, geen toilet. Een plek met een sprookjesachtige uitstraling. Ze raakte er niet over uitgepraat, maar ik mocht niet langskomen. Nog niet, ze wilde het zich eerst helemaal eigen maken. Na ruim een jaar was het zover. Midden in de winter met een verse laag sneeuw. Op z'n Annes maakte ze de kachel aan. De vlammen schoten er aan de achterkant uit. Na wat gerommel zat de afvoer weer goed. Ze had hard gewerkt allereerst door vooral te ruimen. Wat een zegening was hun kampeerbus. Het liefst had ze het misschien wel helemaal alleen gedaan, maar de hulp van Eric en haar pleegzoon Wilco, die ook heel handig bleek te zijn, was toch zeer welkom. Maar er bestond geen twijfel dat het Anne was die bepaalde wat er ging gebeuren. De Boshut werd Annes plek van verbeelding en kwam weer tot leven. Het was niet meer alleen de beschutting en veilige haven voor Sonja; haar opvolger Anne liet er een frisse wind waaien.

Waar Sonja iedereen geweerd had, begreep Anne dat de Boshut alleen bestaansrecht had als mensen de plek konden ontdekken en waarderen. Niet alleen als plek met een verleden, maar ook als een plek met oneindige mogelijkheden. Een bron van inspiratie. Voor Anne en voor andere kunstenaars. En zeker ook voor kinderen. Het project De Wilde Schrijvers werd er geboren: kinderen en jongelui die gestimuleerd werden om te schrijven. Een van de Kunstkameraden maakte een eigen hut voor deze schrijvers in het bos. Er werden Open Boshutdagen georganiseerd. Er werd muziek gemaakt en toneel gespeeld. De Boshut werd geconserveerd. Er kwamen Artists In Residence (AIR's) die er tijdelijk verbleven om aan een kunstproject te werken.

Omdat het dak van de Boshut dringend aan vervanging toe was, kwam Anne in 2015 met Stichting de Boshut een akte van erfpacht met een looptijd van 40 jaar overeen. Voor Anne voelde dat als levenslang. Niets stond haar ideeën in de weg. Twee jaar later werd een agressieve, ongeneeslijke hersentumor vastgesteld.

Ze schreef me vanuit het ziekenhuis. Feitelijk en vrij bondig. Ik wilde direct op bezoek komen, maar dat wilde ze niet. Ze had tijd nodig. We appten en stuurden elkaar kaarten. Twee maanden later zagen we elkaar weer. Het leek wel een hernieuwde kennismaking. En gelijk ook weer heel vertrouwd. Wel met een nieuw thema: doodgaan. Hoelang had ze nog? Vier maanden? Een jaar, als je mazzel hebt? Ik kon me er niets bij voorstellen. Zij vergeleek het met zevenblad, het woekerende onkruid dat ik maar al te goed kende. Je ziet het niet altijd, maar onzichtbaar dijt het steeds verder uit en duikt dan ineens op. Ook in het gesprek verdween het soms, en dook dan weer op. Er was nog zoveel meer om over te praten.

Op een paar momenten sloeg de werkelijkheid toe. Een kale plek op haar hoofd, Eric die haar van de trap af moest helpen en ook bleek hij meegekomen te zijn als fotograaf. Anne wilde dat hij een foto van ons samen zou maken. Slik.

Weer een paar maanden later leek het leven toch 'gewoon' zijn gang te gaan. Ook al waren er veel behandelingen, bijwerkingen, was er stress over uitslagen. Anne bleek iemand te zijn die het meestal voor elkaar kreeg om bij de dag te leven en er wat van te maken; samen met de mannen. Maar er was ook een periode waarin ze alles heel somber inzag. Geen interesse meer op kon brengen. Zwart. Een behandelaar raadde aan om een creatief therapeut (!) in te schakelen. Ze was er zelf niet opgekomen, maar vond het een goed idee. Ze kende iemand die haar kon helpen om toch weer kunstzinnig bezig te zijn. Ze wilde schrijven; haiku's maken. Ze was al een tijdje in Dwar. Een prachtig, maar ook pijnlijk nieuw woord. Ze hoopte met schrijven weer grip te krijgen op haar leven. Weer licht te zien. Alleen kon ze de handleiding die de therapeut haar gaf niet bevatten. Een overzichtelijk blokkenschema hielp. De eerste 'schrijfsels', zoals ze deze noemde, kwamen op papier. Al vrij snel ruilde ze het papier in voor haar smart-phone. Hoewel ze in periodes letterlijk en figuurlijk slecht uit de voeten kon, hielp de telefoon haar om met alles en iedereen in contact te blijven. Ze had hem altijd bij de hand. Stopte hem bij gebrek aan een zak in haar bh. En natuurlijk belandde die een keer in het toilet. Eric en Wilco waren er altijd en regelden ook dit soort akkefietjes voor haar. Diezelfde mannen waren intussen met hulp van anderen begonnen met het bouwen van een klein Boshuis achter de Boshut. Het toekomstige onderkomen voor de AIR's die daar, wat minder Spartaans dan in de Boshut, kunnen verblijven als ze hun kunstwerk maken.

Anne had geen rust voordat ze bedacht had hoe ze haar Boshut zou kunnen laten voortbestaan. Stichting AnnAtopia zag het daglicht. Deze nam de erfpachtregeling over.

Anne herrees en besloot een nieuw kunstproject te starten: moNument voor de gekregen tijd. Ze dacht het zo uit dat het project ook uitgevoerd kon worden, mocht ze te vroeg overlijden. Water was altijd al belangrijk geweest voor Anne. In die tijd leek het wel een reddingsboei. Ze zwom zoveel mogelijk en filmde dat ook voor het monument in wording. Op 13 januari 2018, een jaar na de diagnose werd het uitgevoerd in een voormalig zwembad in Oosterhout. Ik zat en keek en kreeg het er benauwd van. Anne was niet alleen op het scherm te zien, maar was er ook zelf. Anne die de performance niet leek te kunnen afronden. Beklemmende beelden. Een half jaar later zag de wereld er heel anders uit in een nieuw project: het moNument voor de tussentijd. Bij een brugwachtershuisje in Den Bosch liet ze gevouwen papieren bootjes met wensen beschreven, ronddobberen.

Er was energie voor vakanties dat jaar. Anne en ik gingen voor het eerst van ons leven samen op vakantie in Portugal. Ook ging ze die zomer met Eric in de bus en met de fietsen naar Duitsland. Toen ik met Anne in Portugal was, drong het pas na afloop tot mij door dat we in geen enkel museum waren geweest. Wel in meerdere kerken. Ze was bereid heel lang te wachten op de processie die op Goede Vrijdag werd gehouden. Om er vervolgens eindeloos veel foto's en filmpjes van te maken. Het had zomaar een kunstwerk kunnen worden. Ze hield van de vormgeving in de kerken; de rituelen, de processies en de ceremonieën. In de hele rij van kunstwerken zie je ook steeds weer, als een duveltje uit een doosje, creaties die daarmee te maken hebben. Haar insteek is dan die van een kunstenaar, en niet die van een gelovige.

Na de vakantie stagneerde het werk. Ze twijfelde als ik vroeg naar haar nieuwste project. Misschien haalde ze de uitvoeringsdatum niet? Raar; een jaar eerder was dat absoluut geen reden om niet te beginnen. Later bleek dat ze aan het eind van de vakantie voelde dat het niet goed ging. Na een lange aarzeling ruimden we het atelier op. Ze bleek er al maanden niet geweest te zijn. Ze was bang voor de confrontatie met alles wat ze achter zich had moeten laten. Die middag namen we afscheid van allerlei, maar de volgende ochtend kwamen de eerste ideeën voor het moNument voor altijd, via de app binnen. Ook riep ze diverse mensen op om mee te werken aan dit project, en tevens aan het voortbestaan van De Boshut. Er werd samen opgetrokken om op 13 januari 2019 het moNument voor altijd, een fontein voor de Boshut, te realiseren. Ze haalde het. Het werd tevens de presentatie van Stichting AnnAtopiA. Een vaandelzwaaijer vendelde ondersteund door een tamboer en een bazuïnspeeler een gedicht van Sonja Prins. Terwijl de vaandelzwaaijer het gedicht declameerde, onderstreepte hij dat met verschillende slagen. Elke 'slag' met het vaandel had een eigen betekenis. Een feestelijke, maar schurende dag.

Anne was er intussen van overtuigd dat haar 'schrijfsels' gedichten mogen heten. Omdat ze veel in bed lag, besteedde ze nu veel tijd aan schrijven. Gingen de gedichten eerst vooral over de Boshut, de natuur, en vroeger, steeds meer schreef ze over wat haar in haar ziekteproces overkwam. Ze hielpen Eric en andere mensen te begrijpen wat er met haar gebeurde. En wat er in haar omging. Zonder veel omhaal van woorden. Dag X kwam steeds dichterbij. En ze was er niet bang voor. Ze wilde nog wel graag een laatste keer naar Terschelling. Het water kon ze niet meer in, maar ze had gelezen dat je daar met een soort elektrische rupsrolstoel over het strand kon crossen.

We gingen nog een keer op vakantie. Anne en ik in een aangepast huis. De mannen wat verderop op de camping. Met vijf lagen kleren reed Anne in de stralende zon over het strand. Wat had ik graag een gedicht gelezen waarin ze dat beschreef. Het zat er niet meer in. Ze nam afscheid.

Op 7 mei 2019 overleed Anne. Het gedicht *dag X* kreeg een plek op de rouwkaart. In haar geliefde Boshut is het sinds die tijd niet meer rustig geweest.